

مقاله پژوهشی

تحلیل تأثیر سیاست های جمعیتی بر تحولات جمعیتی و اجتماعی: چالش ها و

فرصت ها در تراز قدرت ملی جمهوری اسلامی ایران

کاوه فرهادی^۱، سید جلال دهقانی فیروزآبادی^۲ و صمد قائم پناه^۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۳/۰۲ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۴/۰۷ تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۴/۱۰

چکیده: سیاست های جمعیتی در جمهوری اسلامی ایران همواره تحت تأثیر نگرش ها و تصمیم گیری های نخبگان سیاسی شکل گرفته اند و در نتیجه، دچار نوسانات و عدم ثبات در دوره های مختلف بوده اند. این ناهمبستگی ها در سیاست گذاری و اجرا، مانع از تدوین و پیاده سازی یک برنامه جامع، منسجم و بلندمدت در حوزه جمعیت شده است. مقاله حاضر با بهره گیری از چارچوب های نظری «نخبگان» و «نظام سیاسی»، به تحلیل تأثیر سیاست های جمعیتی پس از انقلاب اسلامی ایران بر ساختار جمعیت و تحولات اجتماعی کشور می پردازد. در این راستا، ضمن بررسی روند تغییرات در نرخ زاد و ولد، مهاجرت، ساختار سنی و جنسیتی و پیامدهای اقتصادی و اجتماعی آن ها، تلاش شده تا چالش ها و فرصت های موجود در مسیر ارتقای تراز قدرت ملی جمهوری اسلامی ایران تبیین شود. نتایج این پژوهش نشان می دهد که سیاست های ناکارآمد و متغیر جمعیتی، در کنار تحولات اجتماعی-اقتصادی داخلی و فشارهای بین المللی، منجر به بروز مشکلاتی همچون پیری جمعیت، کاهش نیروی کار جوان، مهاجرت نخبگان، و نابرابری های منطقه ای شده است. از سوی دیگر، فرصت هایی مانند بهره برداری از جمعیت جوان، افزایش سرمایه انسانی و ظرفیت سازی اجتماعی برای نوآوری نیز قابل شناسایی اند. در پایان، مقاله پیشنهادهایی برای اصلاح سیاست های جمعیتی با تأکید بر رویکردهای علمی، داده محور و هم راستا با توسعه پایدار و تقویت قدرت ملی ارائه می دهد.

واژگان اصلی: سیاست های جمعیتی، تحولات جمعیتی، تراز قدرت ملی، توسعه پایدار، چالش های اجتماعی.

^۱ . گروه روابط بین الملل، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، ایران. kavehfar@iau.ac.ir

^۲ . گروه روابط بین الملل، دانشگاه علامه طباطبائی، ایران. (نویسنده مسئول)

dehghani@atu.ac.ir

^۳ . گروه علوم سیاسی، واحد تاستان، دانشگاه آزاد اسلامی، تاستان، ایران.

Sghaempanah81@iau.ac.ir

پیشرفت و تحولات جمعیتی یکی از ارکان مهم توسعه اجتماعی و اقتصادی هر کشور به شمار می‌رود و در بسیاری از کشورها به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه، این تحولات نقشی محوری در شکل‌گیری استراتژی‌ها و سیاست‌های ملی دارند. جمهوری اسلامی ایران نیز از جمله کشورهایی است که تحت تأثیر سیاست‌های جمعیتی خود در چند دهه اخیر با تغییرات قابل توجهی در ساختار جمعیت و متغیرهای اجتماعی مواجه شده است. این تغییرات نه تنها به‌طور مستقیم بر وضعیت اقتصادی و اجتماعی کشور اثرگذار بوده، بلکه تأثیرات عمده‌ای بر تراز قدرت ملی جمهوری اسلامی ایران در عرصه‌های داخلی و بین‌المللی نیز به همراه داشته است. سیاست‌های جمعیتی به‌عنوان ابزارهای کلیدی در مدیریت و کنترل جمعیت، تأثیرات عمیق و گسترده‌ای بر ساختار اجتماعی، اقتصادی و سیاسی جوامع دارند (باوری، ۱۴۰۱). این سیاست‌ها نه تنها به تنظیم زاد و ولد و توزیع جمعیت کمک می‌کنند، بلکه می‌توانند به‌طور مستقیم بر تراز قدرت ملی کشورها تأثیر بگذارند. در ایران، کاهش نرخ زاد و ولد و افزایش میانگین سنی جمعیت، چالش‌هایی را به وجود آورده است که می‌تواند بر توسعه پایدار و توان ملی تأثیر منفی بگذارد (موسوی، ۱۴۰۲). به‌علاوه، تغییرات اجتماعی ناشی از سیاست‌های جمعیتی می‌تواند به بروز مشکلاتی نظیر عدم تعادل در بازار کار، فشار بر سیستم‌های بهداشتی و آموزشی و تغییرات در ساختار خانوادگی منجر شود (Smith & Johnson, 2020: 375-392).

بررسی این مسائل ضروری است، زیرا در شرایط کنونی، تراز قدرت ملی کشور به‌طور مستقیم تحت تأثیر وضعیت جمعیتی و سیاست‌های مرتبط قرار دارد. در این راستا، چالش‌های اجتماعی نظیر افزایش نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی، کمبود منابع و خدمات اجتماعی و نیز فشارهای ناشی از تحولات جهانی از جمله مهم‌ترین مسائل پیش روی سیاست‌گذاران به شمار می‌روند (Mahdavi, 2022).

یکی از چالش‌های اساسی در سیاست‌های جمعیتی ایران، نحوه هماهنگی با تغییرات اقتصادی و اجتماعی جمعیت در حال تحول است. به‌طور خاص، در حالی که ایران در سال‌های گذشته شاهد رشد جمعیت و افزایش نیروی کار بوده است، امروزه با مسائلی نظیر پیری جمعیت،

کاهش نرخ باروری و مهاجرت‌های گسترده روبه‌رو است که می‌تواند توان تولیدی کشور را کاهش داده و فشار زیادی بر سیستم‌های اجتماعی و اقتصادی وارد کند.

تحلیل تأثیر سیاست‌های جمعیتی بر تحولات جمعیتی و اجتماعی ایران، به ویژه در ارتباط با چالش‌ها و فرصت‌ها در تراز قدرت ملی جمهوری اسلامی ایران، از اهمیت زیادی برخوردار است. این تحلیل می‌تواند به شناسایی نقاط ضعف و قوت سیاست‌های پیشین و همچنین به طراحی سیاست‌های جمعیتی آینده کمک کند که در جهت تقویت قدرت ملی و موقعیت بین‌المللی ایران، با توجه به تغییرات اجتماعی و نیازهای کشور، مؤثر واقع شود.

با توجه به تحولات جهانی و نیاز به مدیریت بهتر جمعیت، این مقاله به بررسی تأثیر سیاست‌های جمعیتی بر تحولات جمعیتی و اجتماعی در ایران می‌پردازد. این تحقیق به دنبال پاسخ به سوالات زیر است: سیاست‌های جمعیتی جمهوری اسلامی ایران چه تأثیری بر تحولات جمعیتی و اجتماعی کشور داشته‌اند و چگونه این تحولات می‌توانند چالش‌ها و فرصت‌هایی را برای تقویت یا تضعیف تراز قدرت ملی ایران ایجاد کنند؟

با استفاده از داده‌های آماری، مستندات تاریخی و منابع جدید در حوزه‌های جمعیت‌شناسی، سیاست‌گذاری اجتماعی و اقتصاد سیاسی، این مقاله تلاش دارد تا به درک عمیق‌تری از ارتباط بین سیاست‌های جمعیتی و تراز قدرت ملی در جمهوری اسلامی ایران دست یابد. امید است که نتایج این مطالعه بتواند به تقویت تراز قدرت ملی و تحقق توسعه پایدار در کشور کمک کند.

۱. مرور ادبیات

مرور ادبیات بخشی کلیدی در هر پژوهش علمی است که به بررسی و تحلیل منابع مرتبط با موضوع پژوهش می‌پردازد. در زمینه سیاست‌های جمعیتی و تأثیرات آن‌ها بر تحولات اجتماعی و اقتصادی، مطالعات گسترده‌ای انجام شده است. این بخش به بررسی و تحلیل آثار محققان در این حوزه پرداخته و یافته‌های کلیدی آن‌ها را ارائه می‌دهد.

۱-۱. سیاست‌های جمعیتی و تأثیرات اجتماعی

۱-۱-۱. ادبیات داخلی

معبودی و همکاران (۱۴۰۳) در پژوهشی تحت عنوان تجزیه سهم عوامل مؤثر بر سالخوردگی جمعیت در ایران با استفاده از رویکرد ارزش شیپلی، بیان می‌کنند که سالخوردگی جمعیت یکی از پدیده‌های برجسته در تغییرات جمعیتی است که تأثیرات قابل توجهی بر متغیرهای اجتماعی و اقتصادی دارد. در این راستا، پژوهش حاضر با بهره‌گیری از روش تجزیه شیپلی، سهم عوامل مؤثر بر سالخوردگی جمعیت ایران در بازه زمانی ۱۳۹۹-۱۳۴۹ را بررسی کرده است. نتایج نشان می‌دهد که در این دوره، متغیرهای تولید اقتصادی، امید زندگی، میزان مرگ‌ومیر و باروری بیشترین سهم را در پدیده سالخوردگی جمعیت کشور داشته‌اند. علاوه بر این، تحلیل سهم عوامل مؤثر بر سالخوردگی جمعیت در طی گذار ساختار سنی نشان می‌دهد که در مرحله اول گذار (۱۳۷۴-۱۳۴۹)، اجرای سیاست‌های تشویقی افزایش جمعیت و روند افزایشی مهاجرت‌ها باعث شده که خالص مهاجرت و باروری بیشترین سهم را در سالخوردگی جمعیت داشته باشند. در مرحله دوم گذار (۱۳۸۹-۱۳۷۵)، با بهبود سطح سلامت و کاهش مرگ‌ومیر کودکان، سهم مرگ‌ومیر کودکان از سالخوردگی جمعیت بیشتر می‌شود، در حالی که سیاست‌های کنترل جمعیت سهم باروری را کاهش می‌دهد. در مرحله سوم گذار (۱۳۹۹-۱۳۹۰)، به دلیل افزایش مهاجرت و پیشرفت‌های درمانی، خالص مهاجرت و مرگ‌ومیر کودکان بیشترین سهم را از سالخوردگی جمعیت دارند. در این مرحله، سهم باروری و مرگ‌ومیر کودکان نسبت به مراحل قبل افزایش می‌یابد. لذا، اتخاذ سیاست‌های مناسب همچون افزایش باروری، ایجاد زیرساخت‌های اقتصادی-اجتماعی، مراقبت از سالمندان و ارتقای سطح سلامت سالمندان برای مقابله با آثار منفی سالخوردگی جمعیت ضروری به نظر می‌رسد.

التیامی نیا (۱۴۰۲) در مقاله خود تحت عنوان چالش‌های سیاسی، اجتماعی و اقتصادی کاهش جمعیت در جمهوری اسلامی ایران. جامعه شناسی سیاسی ایران، بیان می‌کند که تحلیل جمعیتی یا نیروی انسانی یک مقوله وسیع است که می‌تواند از ابعاد مختلف مورد بررسی قرار گیرد. در زمینه امنیت، محققان به بررسی تأثیرات ناهماهنگی در ساختار جمعیتی کشورها پرداخته‌اند، به ویژه افزایش سن جمعیت و واکنش‌های آینده کشورها به این چالش‌ها. تحقیق حاضر هدف دارد تا تأثیر چالش‌ها و تغییرات جمعیتی بر امنیت ایران را بررسی کند. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که مسائل جمعیتی به‌طور مستقیم و غیرمستقیم با موضوعات امنیتی

مرتبط هستند و تأثیرات قابل‌توجهی بر تقویت یا تضعیف امنیت ملی دارند. جمعیتی که ویژگی‌های ملی خاصی دارد، در ارزیابی قدرت و امنیت کشورها تأثیرگذار است. همچنین، تأثیرات سیاسی جمعیت در دوران سیاست‌گذاری قابل‌بررسی است. جمعیت به‌عنوان یکی از عوامل اصلی در توسعه کشورها به‌شمار می‌آید. روش این تحقیق توصیفی-تحلیلی بوده و اطلاعات از طریق منابع کتابخانه‌ای و بررسی اسنادی گردآوری شده است.

عنابتانی (۱۴۰۱) در پژوهشی تحت عنوان ارزیابی تأثیر سیاست‌های جمعیتی دولت بر پایداری سکونتگاه‌های روستایی (مطالعه موردی: شهرستان کرمان)، پایداری جمعیتی را به‌عنوان نتیجه‌ای از افزایش آگاهی جهانی در زمینه مسائل محیطی، اجتماعی، اقتصادی، فقر و نابرابری و نگرانی‌ها درباره آینده‌ای سالم برای بشر می‌داند. پژوهش حاضر به بررسی تأثیر سیاست‌های جمعیتی دولت بر پایداری جمعیتی در سکونتگاه‌های روستایی شهرستان کرمان پرداخته است. این تحقیق با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی و ابزار پرسشنامه محقق ساخته و نرم‌افزار *Excel* انجام شده است. اطلاعات از طریق پیمایش و اسناد جمع‌آوری شده و داده‌ها با استفاده از تحلیل رگرسیون و مدل‌های *FAHP* و *FVICOR* مورد بررسی قرار گرفته است. نتایج نشان می‌دهد که سیاست‌های جمعیتی به‌عنوان متغیر پیش‌بینی، ۲۰ درصد از تغییرات پایداری جمعیتی را توضیح می‌دهند و رابطه میان سیاست‌های جمعیتی و پایداری جمعیتی با سطح اطمینان ۹۹ درصد معنادار است. در میان شاخص‌های مختلف، بیشترین وزن به شاخص اجتماعی با وزن ۰/۵۶۲ و کمترین وزن به شاخص اقتصادی با وزن ۰/۱۹۰ اختصاص یافته است. این یافته‌ها بیانگر این است که شاخص اجتماعی بیشترین تأثیر را در میان عوامل مختلف داشته است. در اولویت‌بندی روستاها براساس این شاخص‌ها، قناتگستان و عرب‌آباد بالاترین رتبه را دارند، در حالی که سکنج کمترین رتبه را به خود اختصاص داده است. به‌طور کلی، نتایج تحقیق نشان می‌دهند که سیاست‌های جمعیتی دولت در جهت پایداری جمعیت در دو روستای اول مؤثر بوده است، اما در سایر روستاها این روند مشاهده نمی‌شود.

در سال‌های اخیر، باوری (۱۴۰۱) به بررسی تأثیر سیاست‌های جمعیتی بر ساختار خانواده و بازار کار در ایران پرداخته است. این تحقیق نشان می‌دهد که سیاست‌های جمعیتی نامناسب می‌تواند به تغییرات عمده‌ای در ساختار اجتماعی و اقتصادی کشور منجر شود. موسوی

(۱۴۰۲) نیز کاهش نرخ زاد و ولد و پیامدهای آن بر منابع انسانی و بازار کار را مورد بررسی قرار داده است. وی نتیجه‌گیری می‌کند که کاهش زاد و ولد توانایی کشور را در مواجهه با چالش‌های اقتصادی و اجتماعی کاهش می‌دهد.

تحقیق قاسمی (۱۴۰۲) نشان داده است که سیاست‌های جمعیتی نامناسب می‌تواند باعث افزایش نارضایتی‌های اجتماعی و مهاجرت‌های داخلی شود. یافته‌های این پژوهش‌ها نشانگر تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم سیاست‌های جمعیتی بر ساختار اجتماعی و میزان رضایت عمومی در کشور است.

همچنین تحقیقات صورت‌گرفته توسط جعفری و همکاران (۱۳۹۹) نشان می‌دهد که عملکرد مناسب نهادهای دولتی و خصوصی در اجرای سیاست‌های جمعیتی، تأثیرات مهمی در بهبود شاخص‌های اقتصادی و تراز قدرت ملی دارد. این مطالعه تأکید دارد که نهادهایی مانند سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی و وزارت بهداشت، با تمرکز بر توسعه اجتماعی و بهبود کیفیت زندگی جمعیت فعال، می‌توانند از رشد نابرابری‌های اجتماعی جلوگیری کرده و به توزیع عادلانه منابع کمک کنند. همچنین، این نهادها با ایجاد زیرساخت‌های مناسب برای آموزش و بهداشت عمومی، امکان بهره‌برداری بهتر از سرمایه انسانی را فراهم می‌کنند که در نهایت به تقویت تراز قدرت ملی منجر می‌شود.

پژوهشگران گذشته نیز به تأثیرات سیاست‌های جمعیتی بر جنبه‌های اجتماعی پرداخته‌اند. به عنوان مثال، خراسانی (۱۳۹۵) به تأثیر تغییرات سیاست‌های جمعیتی در دهه‌های ۶۰ و ۷۰ میلادی بر ساختار خانواده‌ها پرداخته و رضایی (۱۳۹۸) بر اهمیت سیاست‌های حمایتی خانواده در ایران تأکید می‌کند. این مطالعات نشان‌دهنده نیاز به توجه بیشتر به نهاد خانواده و سیاست‌های مرتبط با آن است. در دهه‌های گذشته، مطالعاتی از جمله پژوهش‌های تودار (۱۳۸۸) و شریفی (۱۳۹۰) به بررسی پیامدهای اقتصادی سیاست‌های جمعیتی پرداخته‌اند. تودار به این نتیجه رسیده است که سیاست‌های جمعیتی دهه‌های ۷۰ و ۸۰ تأثیرات چشم‌گیری بر بازار کار و اشتغال داشته‌اند. شریفی نیز نشان می‌دهد که افزایش جمعیت در شرایطی خاص می‌تواند به رشد اقتصادی منجر شود. زنجانی (۱۴۰۲) به تحلیل چالش‌های اجتماعی ناشی از سیاست‌های جمعیتی در ایران و فرصت‌های موجود برای تقویت تراز قدرت ملی پرداخته است. او استدلال می‌کند که با استفاده بهینه از نیروی جوان کشور، ایران

می‌تواند از فرصت‌های اقتصادی و اجتماعی جدید بهره‌برداری کند. در گذشته، مطالعاتی از جمله تحقیقات ایزدی (۱۳۸۶) و ملکی (۱۳۹۴) به بررسی چالش‌ها و فرصت‌های ناشی از سیاست‌های جمعیتی پرداخته‌اند. ایزدی تأکید دارد که سیاست‌های نامناسب جمعیتی می‌تواند به نابرابری‌های اجتماعی و افزایش مهاجرت‌های داخلی منجر شود. ملکی نیز فرصت‌های بالقوه موجود در سیاست‌های جمعیتی را تحلیل کرده و چالش‌های مرتبط با آن‌ها را مورد بررسی قرار داده است.

جدول ۱- مقالات داخلی

سال	عنوان تحقیق	نویسنده	روش تحقیق
۱۴۰۱	تأثیر سیاست‌های جمعیتی بر ساختار خانواده و بازار کار در ایران	باوری	تحلیل تأثیرات
۱۴۰۲	کاهش نرخ زاد و ولد و پیامدهای آن بر منابع انسانی و بازار کار	موسوی	بررسی پیامدهای اجتماعی و اقتصادی
۱۴۰۲	تأثیر سیاست‌های جمعیتی نامناسب بر نارضایتی‌های اجتماعی و مهاجرت	قاسمی	تحلیل داده‌های اجتماعی و مهاجرت داخلی
۱۳۹۵	تأثیر تغییرات سیاست‌های جمعیتی در دهه‌های ۶۰ و ۷۰ میلادی بر ساختار خانواده‌ها	خراسانی	بررسی تاریخی
۱۳۹۸	اهمیت سیاست‌های	رضایی	تحلیل سیاست‌های

حمایتی		حمایتی خانواده در ایران	
تحلیل چالش‌ها و فرصت‌ها	زنجان	تحلیل چالش‌های اجتماعی ناشی از سیاست‌های جمعیتی و فرصت‌های تقویت تراز قدرت ملی	۱۴۰۲
تحلیل چالش‌ها و فرصت‌ها	ایزدی	چالش‌ها و فرصت‌های ناشی از سیاست‌های جمعیتی	۱۳۸۶
تحلیل فرصت‌ها و چالش‌ها	ملکی	فرصت‌های بالقوه و چالش‌های سیاست‌های جمعیتی	۱۳۹۴

۱-۱-۲- ادبیات خارجی

هاروسونو^۱ و همکاران (۲۰۲۴) در مقاله خود تحت عنوان "الگوهای مهاجرت و تغییرات اجتماعی در منطقه کالیمانتان: مطالعه کمی تأثیر مهاجرت در تغییر ساختارهای اجتماعی و اقتصادی" به تحلیل اثرات مهاجرت بر ساختارهای اجتماعی و اقتصادی کالیمانتان با بهره‌گیری از روش‌های ترکیبی پرداخته است. نتایج تحلیل‌های کمی نشان می‌دهد که مهاجرت تأثیر مثبتی بر تغییرات اجتماعی و ساختار اقتصادی دارد و می‌تواند به تنوع فرهنگی، ادغام اجتماعی و رشد اقتصادی کمک کند. با این حال، برای مقابله با چالش‌هایی نظیر توسعه

^۱ Harsono

زیرساخت‌ها و تقویت انسجام اجتماعی، لازم است که سیاست‌های محلی و متناسب با شرایط منطقه‌ای اجرا شود. اگرچه این پژوهش اطلاعات مهمی را ارائه می‌دهد، اما به تحقیقات کیفی بیشتری برای درک عمیق‌تر پیچیدگی‌های مهاجرت در این منطقه نیاز است.

آدمبا^۱ و همکاران (۲۰۲۴) در پژوهش خود تحت عنوان تأثیر تغییر جمعیتی بر ردپای اکولوژیکی: مطالعه سه جانبه شهرنشینی، جمعیت پیری و فناوری کاهش محیط زیست، تغییرات جمعیتی در مناطق شهری را در ارتباط با افزایش اندازه و ساختار جمعیت‌ها، به‌ویژه به‌واسطه مهاجرت از مناطق روستایی به شهری، توضیح می‌دهد. در این چارچوب، از مدل جمعیت-محیط-فناوری و توسعه برای ارزیابی وضعیت محیط زیست پایدار در روسیه استفاده شده است. این مدل شامل فناوری‌های کاهش اثرات محیطی و توسعه مالی است و به بررسی چگونگی کاهش کربن‌زایی در اقتصاد و محیط زیست روسیه پرداخته است. همچنین، این مطالعه بر این باور است که نوآوری‌های تکنولوژیکی و تسهیلات مالی از طریق شمول مالی می‌توانند به کاهش فشارهای زیست‌محیطی کمک کنند. داده‌های مربوط به روسیه از سال ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۱ با استفاده از روش‌های مختلف علمی مانند *ARDL*، *CCR*، *DOLS*، *FMOLS* و برای تحلیل نتایج معتبر به کار گرفته شده است. بر اساس مدل پایه، عواملی همچون درآمد واقعی، شهری‌سازی، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (*FDI*) و حاکمیت قانون به‌طور معناداری به تخریب محیط زیست کمک می‌کنند. با این حال، فناوری‌های کاهش اثرات زیست‌محیطی (*EMT*) و شمول مالی نقش موثری در کاهش تخریب محیطی دارند. با توجه به اثر شگرف فناوری‌های *EMT*، این مطالعه همچنین به بررسی نقش میانجی آن در رابطه با درآمد واقعی، شهری‌سازی و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی پرداخته است. در نتیجه، این نقش میانجی به‌طور چشمگیری به پایداری اقتصادی روسیه کمک کرده است. در قالب گسترش‌یافته، ویژگی‌های جمعیتی دیگر مانند جمعیت بالای ۱۵ و بالای ۶۵ سال، در هنگام تحلیل با استفاده از روش *FMOLS*، اثر منفی بر توسعه محیط زیست روسیه دارند. این نتایج به‌ویژه به‌دلیل مشارکت فعال جمعیت در گروه‌های سنی فعال از نظر عملکرد اقتصادی و وابستگی جمعیت سالمند به جمعیت جوان و فعال برای بقای آن‌ها می‌باشد. علاوه بر این، این مطالعه

^۱ Udemba

از آزمون علیت گرنجر، تجزیه و تحلیل *IPR* و تجزیه و تحلیل واریانس برای تأیید بیشتر استفاده کرده است. بر اساس نتایج، این مطالعه پیشنهاداتی ضروری برای دستیابی به سطوح پایدار مطلوب ارائه می‌دهد.

اسمیت و جانسون^۱ (۲۰۲۰) تأثیر سیاست‌های جمعیتی بر تحولات اجتماعی و اقتصادی در کشورهای در حال توسعه را بررسی کرده‌اند. آن‌ها استدلال می‌کنند که سیاست‌های نادرست جمعیتی می‌تواند منجر به افزایش نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی شده و در نتیجه تراز قدرت ملی کشورها را به چالش بکشد. علاوه بر این، ژانگ^۲ و همکاران (۲۰۲۱) به تحلیل تأثیرات فرهنگی و اجتماعی سیاست‌های جمعیتی در کشورهای مختلف پرداخته و به تأثیر آن‌ها بر واکنش‌های اجتماعی و اقتصادی کشورها اشاره می‌کنند.

جدول ۲- مقالات خارجی

مقاله/پژوهش	موضوع تحقیق	نتایج اصلی	روش‌شناسی	دوره زمانی/منطقه جغرافیایی
هاروسونو و همکاران ۲۰۲۴	الگوهای مهاجرت و تغییرات اجتماعی در منطقه کالیمانتان	مهاجرت تأثیر مثبتی بر تغییرات اجتماعی و ساختار اقتصادی دارد. مهاجرت به تنوع فرهنگی، ادغام اجتماعی و رشد اقتصادی کمک	روش‌های ترکیبی (کمی و کیفی)	کالیمانتان (اندونزی)

^۱ Smith & Johnson

^۲ Zhang

		می کند. نیاز به سیاست های محلی برای مقابله با چالش ها.		
روسیه (۲۰۰۰- ۲۰۲۱)	FMOLS CCR, DOLS ARDL، آزمون علیت گرنجر	عوامل همچون درآمد واقعی، FDI، شهری سازی، و حاکمیت قانون به تخریب محیط زیست کمک می کنند. فناوری های EMT و شمول مالی به کاهش تخریب محیط زیست کمک می کنند.	تأثیر تغییر جمعیتی بر رد پای اکولوژیکی	آدمیا و همکاران ۲۰۲۴
کشورهای در حال توسعه	تحلیل کمی و کیفی	سیاست های نادرست جمعیتی می تواند نابرابری های	تأثیر سیاست های جمعیتی بر تحولات اجتماعی و اقتصادی در	اسمیت و جانسون ۲۰۲۰

		اجتماعی و اقتصادی را افزایش دهد و تراز قدرت ملی کشورها را به چالش بکشد.	کشورهای در حال توسعه	
کشورهای مختلف	تحلیل مقایسه‌ای و کیفی	تأثیر سیاست‌های جمعیتی بر واکنش‌های اجتماعی و اقتصادی کشورها. بررسی روابط فرهنگی و اجتماعی این سیاست‌ها.	تحلیل تأثیرات فرهنگی و اجتماعی سیاست‌های جمعیتی در کشورهای مختلف	ژانگ و همکاران ۲۰۲۱

۴-۱. چارچوب‌های نظری و روش‌شناسی

۴-۱-۱. چارچوب‌های نظری

برای بررسی موضوعات حوزه سیاست‌گذاری عمومی در این پژوهش، دو مدل مفهومی "نخبگان" و "نظام سیاسی" استفاده می‌شود. این دو مدل به‌طور ترکیبی به کار گرفته شده‌اند تا سیاست کنترل جمعیت و همچنین نواقص موجود در سیاست‌های جمعیتی را مورد بررسی قرار دهند. مدل نخبه‌گرایی بر این اساس استوار است که فرآیند سیاست‌گذاری به‌طور عمده توسط مقامات سیاسی و دارندگان قدرت انجام می‌شود و قدرت اجرایی سیاست‌ها در دستان گروه‌ها و افراد محدودی متمرکز است. در این مدل، تصمیم‌گیری‌ها به‌نحوی صورت می‌گیرد

که به نفع نخبگان حاکم در رأس قدرت باشد (پارسنز، ۱۳۹۴). در جدول شماره ۳، نظرات و دیدگاه‌های برخی اندیشمندان در رابطه با اهمیت کارکرد نخبگان در یک جامعه و نقش آنان در تعیین سیاست‌های نهایی آورده شده است که برای تحلیل تأثیر سیاست‌های جمعیتی بر تحولات جمعیتی و اجتماعی و چالش‌ها و فرصت‌ها در تراز قدرت ملی جمهوری اسلامی ایران به کار می‌رود.

جدول ۳- تحلیل نظرات اندیشمندان در رابطه با نقش نخبگان جامعه در تعیین سیاست‌های

جمعیتی

نام اندیشمند	دیدگاه درباره نخبگان جامعه
لاسل	مطالعه سیاست در واقع مطالعه تأثیرات و مؤثرات است. مؤثرها آن‌هایی هستند که بیشترین مقدار از آنچه را باید به دست آورند، به دست می‌آورند. آن‌هایی که بیشترین را به دست می‌آورند، نخبگان هستند و دیگران توده‌ها هستند.
هانتینگتون	سطح رشد سیاسی یک جامعه بستگی به این دارد که فعالان سیاسی تا چه اندازه به نهادهای سیاسی گوناگون جامعه تعلق دارند.
پارتو	مردان سیاسی عالم و بسیار توانا به دلیل استعداد و هوش خویش بیشتر جزء برگزیدگان سیاست هستند، اما تنها بخشی از آنها که دارای استعدادهای ویژه در سیاست هستند، در امر حکومت نقش بازی کرده‌اند.
زونیس	نخبگان سیاسی ایران شامل کسانی هستند که قدرت

	کمی یا زیادی بر رفتار سایر مردم دارند و می‌توانند در تخصیص ارزش‌های سیاسی و ملی مؤثر باشند. وی قدرت سیاسی را رابطه‌ای درون فردی می‌داند که رفتار یک سیاستمدار یا بیشتر را تغییر می‌دهد. هدف این است که تغییر در وضعیت فرد باعث تغییر در وضعیت و پایگاه سایر افراد جامعه شود (زونیس، ۱۳۱۱).
--	---

۱-۴-۲. روش‌شناسی

این تحقیق از روش تحلیلی- توصیفی استفاده می‌کند و اطلاعات آن به صورت کتابخانه‌ای جمع‌آوری می‌شود. هدف اصلی این پژوهش تحلیل تأثیر سیاست‌های جمعیتی بر جنبه‌های مختلف جامعه از جمله حوزه‌های اشتغال، نظامی و امنیتی، رفاهی و خدمات، و سیاسی است. در این تحقیق، مسائل مختلف جمعیتی و اجتماعی کشور در ارتباط با سیاست‌های جمعیتی بررسی می‌شود تا چالش‌ها و فرصت‌های موجود در راستای تراز قدرت ملی جمهوری اسلامی ایران شناسایی شوند. برای جمع‌آوری داده‌ها، به دلیل ماهیت تحقیق و نیاز به بررسی مبانی نظری و مستندات موجود، از منابع کتابخانه‌ای مانند مقالات علمی، گزارش‌ها، و متون تخصصی استفاده می‌شود. مراحل تحقیق شامل بررسی و تحلیل مبانی نظری مرتبط با سیاست‌های جمعیتی و تأثیر آن بر تحولات اجتماعی و اقتصادی کشورها است. سپس چالش‌ها و فرصت‌های ناشی از تغییرات جمعیتی و نحوه تأثیر آن‌ها بر نهادهای مختلف در جمهوری اسلامی ایران تحلیل می‌شود. مطالعات پیمایشی و تحلیل داده‌های ثانویه از جمله روش‌های رایج هستند که به بررسی تأثیر سیاست‌های جمعیتی بر متغیرهای اجتماعی و اقتصادی کمک می‌کنند (Cohen, 2020).

۲. تحولات جمعیتی

تحولات جمعیتی به مجموعه تغییراتی اطلاق می‌شود که در ساختار و ویژگی‌های جمعیت یک کشور به وجود می‌آید و این تغییرات می‌تواند به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم تحت تأثیر سیاست‌های جمعیتی، عوامل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی قرار گیرد. این تحولات می‌توانند شامل تغییر در نرخ زاد و ولد، نرخ مرگ و میر، توزیع سنی و جنسی جمعیت و الگوهای مهاجرت باشند.

نرخ زاد و ولد، به‌عنوان یکی از مهم‌ترین شاخص‌های جمعیتی، مستقیماً تحت تأثیر سیاست‌های جمعیتی قرار می‌گیرد. به‌عنوان مثال، در کشورهایی که سیاست‌های تشویق به فرزندآوری را دنبال می‌کنند، معمولاً شاهد افزایش نرخ زاد و ولد هستیم. برعکس، در کشورهایی که سیاست‌های کنترل جمعیت را اجرا می‌کنند، نرخ زاد و ولد کاهش می‌یابد (Smith & Johnson, 2020, 45-68). این تغییرات در نرخ زاد و ولد می‌تواند به‌طور قابل توجهی بر ساختار سنی جمعیت تأثیر بگذارد و موجب پیر شدن جمعیت شود.

علاوه بر نرخ زاد و ولد، عوامل اقتصادی نیز نقش کلیدی در تحولات جمعیتی ایفا می‌کنند. عواملی مانند دسترسی به شغل، سطح درآمد و کیفیت زندگی می‌توانند بر تمایل خانواده‌ها به فرزندآوری تأثیر بگذارند. به‌طور مثال، تحقیقات نشان می‌دهند که در شرایط اقتصادی نامساعد، خانواده‌ها به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه، تمایل کمتری به داشتن فرزند دارند (Mason, 2021). این وضعیت می‌تواند منجر به کاهش رشد جمعیت و نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی گردد.

عوامل اجتماعی و فرهنگی نیز در تحولات جمعیتی مؤثرند. تغییر در نگرش‌ها نسبت به خانواده و نقش‌های جنسیتی، به‌ویژه در جوامع مدرن، تأثیر قابل توجهی بر نرخ زاد و ولد دارد. با افزایش تحصیلات و مشارکت زنان در بازار کار، بسیاری از خانواده‌ها تمایل به تأخیر در فرزندآوری و کاهش تعداد فرزندان دارند (Zhang et al., 2021). این تغییرات فرهنگی می‌تواند به تغییر در ساختار خانواده‌ها و الگوهای زندگی منجر شود.

در نهایت، تغییرات جمعیتی ناشی از سیاست‌های جمعیتی و عوامل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، می‌تواند تأثیرات عمیقی بر جامعه داشته باشد. این تأثیرات نه تنها بر ساختار خانواده و نهادهای اجتماعی بلکه بر اقتصاد کلان و سیاست‌گذاری‌های دولتی نیز اثرگذار است. در

نتیجه، تحلیل دقیق این تحولات و بررسی چالش‌ها و فرصت‌های ناشی از آن‌ها برای تدوین سیاست‌های مؤثر در زمینه جمعیت و توسعه اجتماعی ضروری است.

۱-۲. تعریف و اهمیت تحولات جمعیتی

تحولات جمعیتی شامل تغییراتی در ساختار سنی، جنسی و توزیع مکانی جمعیت است. این تغییرات می‌توانند پیامدهای گسترده‌ای بر سیاست‌های عمومی، توسعه اقتصادی و اجتماعی داشته باشند. طبق گزارش سازمان ملل متحد (۲۰۲۲)، مدیریت مؤثر تحولات جمعیتی، می‌تواند زمینه‌ساز رشد اقتصادی پایدار در کشورها باشد.

۲-۲. ابعاد تحولات جمعیتی

۱-۲-۲. نرخ زاد و ولد

نرخ زاد و ولد به‌عنوان یکی از شاخص‌های کلیدی تحولات جمعیتی، مستقیماً تحت تأثیر سیاست‌های جمعیتی قرار دارد. کشورهای دارای سیاست‌های تشویقی فرزندآوری معمولاً شاهد افزایش نرخ زاد و ولد هستند، در حالی‌که سیاست‌های کنترل جمعیت، به کاهش این نرخ منجر می‌شوند (Smith & Johnson, 2020: 45-68). برای مثال، در ایران، پس از دهه‌های کنترل جمعیت، نرخ زاد و ولد از ۳/۱ در دهه ۱۹۹۰ به ۱/۶ در سال ۱۴۰۰ کاهش یافته است (مرکز آمار ایران، ۱۴۰۱). کاهش نرخ زاد و ولد پیامدهایی چون افزایش جمعیت سالمند و تغییرات ساختاری در بازار کار را به همراه دارد.

۲-۲-۲. مرگ و میر

نرخ مرگ و میر نیز در تحولات جمعیتی تأثیرگذار است. افزایش امید به زندگی و کاهش مرگ و میر در سنین پایین، به پیر شدن جمعیت کمک می‌کند. پیش‌بینی‌های جهانی نشان می‌دهند که تا سال ۲۰۴۰، بیش از ۲۰ درصد از جمعیت ایران بالای ۶۰ سال خواهند بود (WHO, 2021).

۳-۲-۲. مهاجرت

مهاجرت‌های داخلی و خارجی نیز یکی دیگر از ابعاد تحولات جمعیتی است که می‌تواند به‌طور جدی بر توزیع جمعیت و توان اقتصادی کشورها اثر بگذارد. افزایش مهاجرت به دلیل مسائل اقتصادی، به کاهش نیروی کار متخصص منجر می‌شود. مطالعه‌ای نشان می‌دهد که مهاجرت‌های خارجی در ایران به‌ویژه در میان جوانان به دلیل شرایط اقتصادی، نیروی انسانی ماهر را به کشورهای توسعه‌یافته جذب کرده است (Zhang et al., 2021).

۳-۲. سیاست‌های جمعیتی و تأثیرات آن

سیاست‌های جمعیتی، اقداماتی دولتی هستند که برای مدیریت رشد جمعیت اجرا می‌شوند. در ایران، سیاست‌های کنترل جمعیت که پس از انقلاب اسلامی به کار گرفته شد، تأثیرات قابل توجهی بر نرخ زاد و ولد داشت. در ایران، پس از انقلاب اسلامی، سیاست‌های کنترل جمعیت از طریق ترویج برنامه‌های تنظیم خانواده و کاهش نرخ باروری، تأثیرات قابل توجهی بر نرخ زاد و ولد و ساختار خانواده‌ها گذاشت. طبق پژوهش‌های اخیر، این سیاست‌ها منجر به کاهش چشمگیر نرخ باروری در دهه‌های اول پس از انقلاب شد و تغییرات ساختاری در خانواده‌ها از جمله کاهش اندازه خانواده‌ها را به همراه داشت (Khodayari et al., 2024).

این سیاست‌ها با توجه به چالش‌های جدیدی که از جمله پیری جمعیت و کاهش نیروی کار جوان ایجاد کردند، به تدریج توسط سیاست‌های حمایتی و افزایش جمعیت تکمیل شدند (Pishgar et al., 2022).

۴-۲. عوامل اقتصادی و اجتماعی مؤثر بر تحولات جمعیتی

عوامل اقتصادی نظیر بیکاری و نابرابری درآمد، می‌توانند به کاهش تمایل خانواده‌ها به فرزندآوری منجر شوند (Mason, 2021). مطالعات حاکی از آن است که در جوامعی با نابرابری‌های اقتصادی، معمولاً نرخ زاد و ولد کاهش می‌یابد (Klasen, 2020). همچنین، نقش عوامل اجتماعی مانند مشارکت زنان در نیروی کار و تغییرات در الگوهای فرهنگی، در تأخیر و کاهش فرزندآوری مشهود است. با افزایش تحصیلات زنان و تغییر در نگرش‌ها نسبت به

نقش‌های جنسیتی، بسیاری از خانواده‌ها تمایل دارند فرزندآوری را به تأخیر بیندازند (Zhang et al., 2021).

۲-۵. پیامدهای اجتماعی و اقتصادی تحولات جمعیتی

تحولات جمعیتی پیامدهای گسترده‌ای بر ساختارهای اجتماعی و اقتصادی کشورها دارد. افزایش نسبت جمعیت سالمند به کاهش نیروی کار فعال و افزایش هزینه‌های تأمین اجتماعی منجر می‌شود. پژوهش‌های انجام‌شده توسط شریفی (۱۳۹۰) نشان می‌دهند که دولت‌ها باید برنامه‌های اقتصادی و اجتماعی خود را متناسب با این تغییرات تنظیم کنند تا بار مالی دولت کاهش یابد و بازار کار تقویت شود.

۲-۶. تأثیرات فرهنگی

تغییر در ارزش‌های اجتماعی و فرهنگی، یکی دیگر از پیامدهای تحولات جمعیتی است. با کاهش نرخ زاد و ولد، ساختار خانواده‌ها تغییر می‌کند و الگوهای فرهنگی جامعه دستخوش تحولات می‌شوند. مطالعه‌ای توسط موسوی (۱۴۰۲) نشان می‌دهد که افزایش خانواده‌های تک‌نفره و تأخیر در فرزندآوری می‌تواند به تغییر در ارزش‌های اجتماعی و فرهنگی و کاهش سرمایه اجتماعی منجر شود.

۳. تأثیرات اجتماعی و اقتصادی تحولات جمعیتی

تحولات جمعیتی به‌طور مستقیم و غیرمستقیم با وضعیت اجتماعی و اقتصادی یک جامعه در تعامل است. این تأثیرات می‌توانند بسیار عمیق و پایدار باشند و به‌طور جدی بر توسعه اجتماعی، رفاه عمومی، و تعادل اقتصادی کشورها تأثیرگذار باشند. تغییرات در نرخ تولد و مرگ‌ومیر، مهاجرت‌های داخلی و خارجی، و تغییرات در توزیع سنی و جنسی جمعیت، همگی می‌توانند به تغییرات اجتماعی و اقتصادی گسترده‌ای منجر شوند (Bloom & Canning, 2019). تحولات جمعیتی نه تنها تغییرات ساختاری و عددی در جمعیت یک کشور ایجاد می‌کند، بلکه به‌شدت بر جنبه‌های اجتماعی و اقتصادی جامعه نیز تأثیرگذار است. این تأثیرات می‌تواند دامنه‌ای از فرصت‌ها تا چالش‌های بزرگ را برای کشورها به همراه داشته باشد. در این بخش، این تأثیرات را به تفصیل و با استفاده از مطالعات معتبر بررسی می‌کنیم.

۳-۱. تأثیرات اقتصادی

۳-۱-۱. رشد اقتصادی و نیروی کار جوان

افزایش جمعیت جوان یکی از فرصت‌های کلیدی برای رشد اقتصادی پایدار است. کشورهای در حال توسعه‌ای که بتوانند از جمعیت جوان خود به نحو مطلوبی بهره‌برداری کنند، می‌توانند به «دستآورد جمعیتی» برسند؛ وضعیتی که در آن جمعیت در سن کار نسبت به جمعیت غیرکار افزایش می‌یابد و ظرفیت تولید اقتصادی کشور بالا می‌رود (Bloom & Williamson, 1998). به‌طور مثال، تجربه کشورهای آسیای شرقی مانند کره جنوبی نشان می‌دهد که افزایش جمعیت جوان همراه با سیاست‌های کارآمد اقتصادی می‌تواند به رشد سریع اقتصادی منجر شود (Kim, 2021).

۳-۱-۲. کاهش نیروی کار و بحران سالمندی

اما از سوی دیگر، کاهش نرخ زاد و ولد و پیری جمعیت به‌ویژه در کشورهای توسعه‌یافته یا در حال توسعه، می‌تواند به کاهش نیروی کار و افزایش هزینه‌های مرتبط با سالمندان منجر شود (OECD, 2020). ایران نیز در معرض چنین تهدیدی قرار دارد. کاهش باروری در دهه‌های اخیر و افزایش طول عمر منجر به پیری جمعیت و افزایش فشار بر سیستم‌های رفاهی و بازنشستگی شده است (موسوی، ۱۴۰۲). تحقیقات رضایی (۱۳۹۸) نشان داده است که کاهش جمعیت جوان فعال اقتصادی در ایران می‌تواند تا سال ۲۰۴۰ منجر به بحران اشتغال و افزایش وابستگی اقتصادی به واردات نیروی کار خارجی شود.

۳-۱-۳. تأثیر بر بهره‌وری و نوآوری

بهره‌وری اقتصادی و نوآوری تا حد زیادی به جمعیت جوان و توانمند وابسته است. کشورهایی که جمعیت آن‌ها به‌طور متوازن در حال رشد است، می‌توانند نوآوری‌های بیشتری را از نسل جوان تجربه کنند (Feurer, 2007). برعکس، پیری جمعیت می‌تواند به کاهش پتانسیل نوآوری و کاهش رشد فناوری در یک کشور منجر شود (Lee, 2020).

۲-۳. تأثیرات اجتماعی

۱-۲-۳. تغییر ساختار خانواده

تحولات جمعیتی می‌تواند ساختار خانواده‌ها را نیز دستخوش تغییر کند. کاهش زاد و ولد به کوچکتر شدن خانواده‌ها منجر شده و این تغییر می‌تواند تأثیرات گسترده‌ای بر ارزش‌ها، الگوهای اجتماعی و حتی روابط خانوادگی داشته باشد. در بسیاری از کشورها، خانواده‌های بزرگ جای خود را به خانواده‌های هسته‌ای کوچک داده‌اند که این تغییرات به نوعی می‌تواند پیوندهای اجتماعی و حمایتی را تضعیف کند (Popenoe, 2020).

در ایران نیز، کاهش نرخ زاد و ولد و افزایش میانگین سنی ازدواج در سال‌های اخیر باعث کاهش تعداد فرزندان در خانواده‌ها و تغییر در ساختارهای سنتی خانواده شده است (زنجان، ۱۴۰۲). به همین ترتیب، الگوهای حمایت خانوادگی از سالمندان نیز در حال تغییر است، زیرا خانواده‌های کوچک‌تر توانایی مراقبت و حمایت از سالمندان را کمتر دارند.

۲-۲-۳. افزایش تقاضا برای خدمات اجتماعی

تحولات جمعیتی، به ویژه افزایش جمعیت سالمندان، نیاز به خدمات اجتماعی و بهداشتی بیشتری را ایجاد می‌کند. کشورهای مختلف با توجه به ساختار جمعیتی خود، ناگزیر به تغییر در سیاست‌های بهداشتی و اجتماعی خود می‌شوند تا بتوانند پاسخگوی نیازهای رو به رشد باشند (World Health Organization, 2021). در ایران، افزایش سن امید به زندگی به افزایش تقاضا برای خدمات بهداشتی و مراقبتی منجر شده است که این مسئله، چالشی بزرگ برای سیستم بهداشت عمومی به شمار می‌آید (رضوانی، ۱۴۰۲).

۳-۲-۳. مهاجرت و تأثیرات اجتماعی آن

یکی دیگر از پیامدهای مهم تحولات جمعیتی، مهاجرت داخلی و خارجی است. تغییرات در جمعیت ممکن است به جابجایی‌های جمعیتی منجر شود. مهاجرت‌های داخلی از روستاها به شهرها می‌تواند به تراکم جمعیت در شهرهای بزرگ، ایجاد نابرابری‌های منطقه‌ای و افزایش فشار بر زیرساخت‌های شهری منجر شود (Todaro, 2020). در ایران نیز مهاجرت‌های گسترده از مناطق روستایی به شهرهای بزرگ مانند تهران و مشهد به افزایش چالش‌های اجتماعی از

جمله بیکاری، کمبود مسکن و فشار بر زیرساخت‌های شهری منجر شده است (موسوی، ۱۴۰۲).

۳-۳. تعامل تحولات جمعیتی با سیاست‌های جمعیتی

تحولات جمعیتی نمی‌توانند به‌صورت جداگانه بررسی شوند و همواره در تعامل با سیاست‌های جمعیتی کشورها قرار دارند. سیاست‌هایی مانند تنظیم خانواده، افزایش یا کاهش مهاجرت، تشویق به باروری یا کنترل آن، همه و همه می‌توانند به تحولات جمعیتی منجر شوند (McDonald, 2019). ایران نیز در دهه‌های اخیر تغییرات زیادی را در سیاست‌های جمعیتی خود تجربه کرده است؛ از سیاست‌های کنترل زاد و ولد در دهه ۱۳۷۰ تا سیاست‌های تشویق به افزایش باروری در دهه اخیر که هرکدام از این سیاست‌ها به نوبه خود تأثیرات بزرگی بر تحولات جمعیتی کشور داشته‌اند (قاسمی، ۱۴۰۲).

۴. چالش‌ها و فرصت‌های پیش روی سیاست‌های جمعیتی

سیاست‌های جمعیتی در هر کشور نقشی حیاتی در شکل‌دهی به آینده اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی آن ایفا می‌کنند. در ایران، تغییرات جمعیتی در چند دهه اخیر به دلیل اجرای سیاست‌های مختلف و تحولات اقتصادی و اجتماعی قابل توجه بوده است. از یک سو، این سیاست‌ها فرصت‌هایی برای بهره‌برداری از ظرفیت‌های موجود جامعه فراهم کرده‌اند، و از سوی دیگر چالش‌های بزرگی را نیز پیش روی کشور قرار داده‌اند. این چالش‌ها و فرصت‌ها نه تنها بر ساختار جمعیتی کشور تأثیر می‌گذارند، بلکه ابعاد گسترده‌تری از جمله نیروی کار، توسعه پایدار، و آینده رفاه اجتماعی را نیز تحت تأثیر قرار می‌دهند. در این بخش، چالش‌ها و فرصت‌های مختلف مرتبط با سیاست‌های جمعیتی در ایران و سایر کشورها بررسی می‌شود.

۴-۱. چالش‌ها

۴-۱-۱. کاهش نرخ زاد و ولد و پیری جمعیت

کاهش نرخ زاد و ولد در بسیاری از کشورها، از جمله ایران، به یکی از چالش‌های اساسی جمعیتی تبدیل شده است. تحقیقات نشان داده‌اند که کاهش تدریجی نرخ تولد می‌تواند منجر

به پیری جمعیت شود، که این خود مشکلات متعددی را برای نیروی کار و بازنشتگی ایجاد می‌کند. مطالعات اخیر از جمله گزارش سازمان ملل (۲۰۲۲) تأکید می‌کنند که پیری جمعیت در بسیاری از کشورها به بحران اقتصادی تبدیل خواهد شد. بِلوم و کَنینگ^۱ (۲۰۱۹) این موضوع را بررسی کرده‌اند که چگونه پیری جمعیت منجر به کاهش رشد اقتصادی و افزایش بار مالی بر دولت‌ها می‌شود.

۴-۱-۲. نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی

سیاست‌های جمعیتی نادرست می‌توانند به تشدید نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی منجر شوند. در جوامعی که توزیع نابرابر فرصت‌های آموزشی و بهداشتی وجود دارد، کاهش نرخ تولد می‌تواند به تمرکز بیشتر ثروت و منابع در دست گروه‌های خاص منجر شود. لی^۲ (۲۰۱۸) در مقاله خود توضیح داده که سیاست‌های جمعیتی ناکارآمد می‌توانند به گسترش شکاف طبقاتی و افزایش نارضایتی اجتماعی منجر شوند. این مسئله در کشورهایی که زیرساخت‌های مناسب اجتماعی و اقتصادی ندارند، بیشتر محسوس است.

۴-۱-۳. مهاجرت و افزایش تراکم شهری

یکی دیگر از چالش‌های مهم، افزایش مهاجرت‌های داخلی و خارجی است که می‌تواند به تمرکز جمعیت در مناطق شهری منجر شود و فشار زیادی بر زیرساخت‌های شهری وارد کند. زاهاوی^۳ و همکاران (۲۰۲۱) نشان داده‌اند که رشد سریع شهرنشینی در بسیاری از کشورها به افزایش نابرابری‌های شهری و کاهش کیفیت زندگی منجر شده است. در این زمینه، رکورد و

^۱ Bloom & Canning

^۲ Lee

^۳ Zahavi

اسپنس^۱ (۲۰۱۶) تأکید می‌کنند که سیاست‌های ضعیف در مدیریت مهاجرت‌های داخلی می‌تواند تنش‌های اجتماعی را در مناطق شهری افزایش دهند.

۲-۴. فرصت‌ها

۲-۴-۱. مزیت جمعیت جوان

در جوامعی که هنوز از یک جمعیت جوان برخوردارند، فرصتی منحصربه‌فرد برای بهره‌برداری از این پتانسیل در جهت رشد اقتصادی وجود دارد. سازمان همکاری و توسعه اقتصادی (OECD, 2020) در گزارشی تأکید کرده که کشورهای با جمعیت جوان در صورت برنامه‌ریزی صحیح می‌توانند با سرمایه‌گذاری در آموزش و مهارت‌های کارآفرینی، رشد سریع اقتصادی را تجربه کنند. مور^۲ و همکاران (۲۰۲۲) نشان داده‌اند که استفاده از نیروی کار جوان می‌تواند به افزایش بهره‌وری و نوآوری منجر شود.

۲-۴-۲. بهره‌برداری از تحولات جمعیتی در حوزه نوآوری

تغییرات جمعیتی می‌توانند فرصت‌هایی برای نوآوری در بخش‌های مختلف اقتصادی فراهم کنند. برای مثال، توسعه فناوری‌های جدید در حوزه بهداشت و درمان می‌تواند به بهبود کیفیت زندگی سالمندان و افزایش بهره‌وری اقتصادی منجر شود. گلدستاین^۳ (۲۰۱۸) و بارکر^۴ (۲۰۲۱) به این موضوع اشاره کرده‌اند که کشورهایی که سیاست‌های نوآورانه‌ای در پاسخ به تحولات جمعیتی به کار می‌گیرند، موفق به تبدیل چالش‌ها به فرصت‌های اقتصادی می‌شوند.

^۱ Reckford & Spence

^۲ Moore

^۳ Goldstein

^۴ Barker

۴-۲-۳. استفاده از مهاجرت به عنوان منبع تنوع فرهنگی و نیروی کار

مهاجرت به عنوان یک فرصت می‌تواند در دسترس کشورها قرار گیرد، به شرطی که به درستی مدیریت شود. مهاجران نه تنها می‌توانند شکاف‌های نیروی کار را پر کنند، بلکه همچنین به عنوان منبع تنوع فرهنگی و خلاقیت شناخته می‌شوند. آزولای^۱ و همکاران (۲۰۲۰) به این نکته اشاره می‌کنند که مهاجران نقش مهمی در رشد اقتصادی کشورها دارند و حضور آن‌ها می‌تواند به توسعه اجتماعی و فرهنگی نیز کمک کند.

۵. پیشنهادات برای سیاست‌گذاری

۱-۱. اصلاحات در سیاست‌های جمعیتی

برای مقابله با چالش‌های ناشی از تحولات جمعیتی، اصلاحات در سیاست‌های جمعیتی ضروری است. این اصلاحات باید بر مبنای داده‌های دقیق و با رویکردی آینده‌نگرانه صورت گیرند. اسمیت و بلک^۲ (۲۰۲۱) تأکید می‌کنند که دولت‌ها باید به‌طور همزمان بر ارتقاء کیفیت زندگی جمعیت جوان و مدیریت مشکلات ناشی از پیری جمعیت تمرکز کنند.

۵-۲. سرمایه‌گذاری در آموزش و بهداشت

یکی از راه‌های کلیدی برای بهره‌برداری از جمعیت جوان و بهبود کیفیت زندگی سالمندان، سرمایه‌گذاری در بخش‌های آموزش و بهداشت است. براون^۳ (۲۰۱۹) و ویلسون^۴ (۲۰۲۱) به

^۱ Azoulay

^۲ Smith & Black

^۳ Brown

^۴ Wilson

این نتیجه رسیده‌اند که کشورهایی که بر آموزش و بهبود خدمات بهداشتی تمرکز می‌کنند، می‌توانند رشد پایدارتر و متوازن‌تری داشته باشند.

۳-۵. تشویق به نوآوری و کارآفرینی

تحولات جمعیتی می‌توانند فرصتی ارزشمند برای توسعه نوآوری و کارآفرینی در کشورها فراهم کنند. بر اساس گزارش سازمان همکاری و توسعه اقتصادی (OECD, 2020)، کشورهایی که از جمعیت جوان و پویا برخوردارند و در سیاست‌های خود به تقویت مهارت‌ها و آموزش کارآفرینی تمرکز دارند، توانسته‌اند از این ظرفیت برای تحریک نوآوری‌های اقتصادی و اجتماعی بهره‌برداری کنند. علاوه بر این، تحقیقات نشان می‌دهند که سرمایه‌گذاری در بخش‌های نوآورانه به ویژه در زمینه فناوری و کسب‌وکارهای نوپا، می‌تواند به رشد اقتصادی و ایجاد فرصت‌های شغلی در کشورهایی با جمعیت جوان منجر شود (Gereffi, 2018). به همین ترتیب، با برنامه‌ریزی صحیح و استفاده از منابع انسانی کارآمد، کشورهای مختلف قادر خواهند بود تا چالش‌های ناشی از تحولات جمعیتی را به فرصت‌های اقتصادی تبدیل کنند و رشد پایدار خود را تضمین نمایند.

۶. سیاست‌های جمعیتی در کشورهای دیگر: تجربه‌ها و درس‌ها

سیاست‌های جمعیتی در سراسر جهان با توجه به شرایط فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و تاریخی متفاوت هستند. برخی کشورها به دلیل بحران‌های جمعیتی، سیاست‌های کاهش یا افزایش جمعیت را در پیش گرفته‌اند و نتایج متفاوتی را تجربه کرده‌اند. در این بخش به بررسی سیاست‌های جمعیتی کشورهای مختلف می‌پردازیم و تلاش می‌کنیم درس‌هایی را از تجربیات آن‌ها استخراج کنیم.

۱-۶. سیاست‌های جمعیتی در چین: کنترل جمعیت و پیامدها

چین یکی از شناخته‌شده‌ترین نمونه‌های اعمال سیاست‌های سختگیرانه جمعیتی است. سیاست تک‌فرزندی که در سال ۱۹۷۹ معرفی شد، با هدف کاهش نرخ رشد جمعیت به منظور

کنترل فشار اقتصادی و اجتماعی ناشی از جمعیت زیاد بود. این سیاست تا حدود زیادی موفق بود، اما پیامدهای آن، از جمله پیری جمعیت و عدم تعادل جنسیتی، مشکلاتی را برای آینده جمعیتی کشور ایجاد کرده است (Zhang, 2019). چین اکنون به تدریج این سیاست را تغییر داده و سیاست دو و سه‌فرزندی را در پیش گرفته است، اما هنوز چالش‌های ناشی از کاهش جمعیت جوان و افزایش جمعیت سالمند از دغدغه‌های اصلی سیاست‌گذاران چینی است (Wang & Shen, 2021).

۲-۶. سیاست‌های جمعیتی در کشورهای اسکاندیناوی: حمایت از خانواده‌ها

در مقابل، کشورهای اسکاندیناوی مانند سوئد، دانمارک و نروژ رویکرد متفاوتی در سیاست‌های جمعیتی اتخاذ کرده‌اند. این کشورها به‌جای محدودسازی جمعیت، سیاست‌های حمایتی از خانواده‌ها را در پیش گرفته‌اند. به عنوان مثال، سوئد با ارائه تسهیلاتی نظیر مرخصی والدین با حقوق، حمایت‌های مالی از خانواده‌ها و امکانات مراقبت از کودکان، توانسته است نرخ باروری را در حدی معقول نگه دارد (Andersson & Neyer, 2018). این سیاست‌ها به تعادل مناسب بین نیروی کار و جمعیت سالمند کمک کرده است.

۳-۶. سیاست‌های جمعیتی در ژاپن: چالش‌های پیری جمعیت

ژاپن نیز با یکی از بزرگ‌ترین چالش‌های جمعیتی دنیا یعنی پیری جمعیت و کاهش نرخ زاد و ولد مواجه است. این کشور در دهه‌های اخیر با مشکلاتی نظیر کاهش نیروی کار، افزایش هزینه‌های مراقبت از سالمندان و کاهش نرخ رشد اقتصادی روبرو بوده است (Ogawa, 2020). با وجود تلاش‌های دولت برای تشویق خانواده‌ها به داشتن فرزند بیشتر، ژاپن هنوز در رفع این بحران جمعیتی موفق نبوده و بسیاری از این تلاش‌ها به دلیل ساختارهای فرهنگی و اقتصادی ناکام مانده‌اند.

۴-۶. سیاست‌های جمعیتی در سنگاپور: تشویق به افزایش جمعیت

سنگاپور که در گذشته سیاست‌هایی برای کنترل جمعیت اعمال کرده بود، اکنون با بحران کاهش جمعیت جوان مواجه است. این کشور از دهه ۲۰۰۰ به بعد، سیاست‌های تشویقی نظیر پاداش‌های مالی برای تولد فرزندان، تسهیلات مسکن و حمایت از والدین شاغل را اعمال

کرده است (Chong & Tan, 2022). با این حال، این سیاست‌ها نتایج محدودی داشته و هنوز سنگاپور به عنوان یکی از کشورهایی با پایین‌ترین نرخ زاد و ولد شناخته می‌شود.

۵-۶. سیاست‌های جمعیتی در ایران: چالش‌ها و درس‌ها

در ایران نیز سیاست‌های جمعیتی در دهه‌های گذشته با تغییرات زیادی روبرو بوده است. از سیاست‌های کنترل جمعیت در دهه ۷۰ تا سیاست‌های تشویقی افزایش جمعیت در دهه‌های اخیر، هر یک پیامدهای خاص خود را داشته است (Mousavi, 2021). از درس‌های مهمی که ایران می‌تواند از تجربیات دیگر کشورها بگیرد، این است که سیاست‌های جمعیتی نیاز به برنامه‌ریزی بلندمدت، حمایت‌های اقتصادی و اجتماعی و همچنین درک دقیق از تغییرات فرهنگی دارند. بنابراین تجربیات کشورهای مختلف نشان می‌دهد که سیاست‌های جمعیتی نمی‌توانند تنها به عنوان یک ابزار کنترل جمعیت در نظر گرفته شوند، بلکه باید با حمایت‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی همراه باشند. کشورهای موفق‌تر در این زمینه، آن‌هایی هستند که با رویکردهای جامع‌تری به سیاست‌های جمعیتی نگریده و نیازهای بلندمدت جامعه را در نظر گرفته‌اند. ایران نیز با توجه به چالش‌های جمعیتی خود، باید از این تجربه‌ها بهره‌گیری و سیاست‌های متعادل‌تر و پایدارتری را تدوین کند که هم به افزایش جمعیت و هم به توسعه اجتماعی و اقتصادی کشور کمک کنند.

نتیجه‌گیری

در این مقاله، به بررسی سیاست‌های جمعیتی جمهوری اسلامی ایران و چالش‌ها و فرصت‌های پیش‌روی آن پرداخته شد. در ابتدا، اهمیت و ضرورت سیاست‌های جمعیتی در شرایط کنونی کشور مورد بررسی قرار گرفت. در ادامه، تحولات جمعیتی ناشی از این سیاست‌ها تحلیل شد و نشان داده شد که چگونه عوامل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بر ساختار و ویژگی‌های جمعیت تأثیرگذار هستند.

تحلیل تغییرات جمعیتی نشان داد که سیاست‌های جمعیتی، با ایجاد چالش‌ها و فرصت‌های مختلف، به طور مستقیم بر جامعه تأثیر می‌گذارند. چالش‌هایی از جمله پیری جمعیت، کاهش

نرخ زاد و ولد و مشکلات اقتصادی ناشی از این تغییرات در کنار فرصت‌هایی همچون بهبود سیاست‌های حمایتی از خانواده‌ها و توسعه اقتصادی پایدار مورد بحث قرار گرفت.

تجربه‌های کشورهای مختلف نیز به‌عنوان مثال‌هایی از سیاست‌های موفق و ناموفق جمعیتی مورد بررسی قرار گرفت. این تجربیات نشان داد که سیاست‌های جمعیتی به تنهایی نمی‌توانند مشکل را حل کنند و نیاز به رویکردهای جامع‌تری دارند که شامل حمایت‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی باشد.

در نهایت، می‌توان نتیجه گرفت که برای دستیابی به تراز قدرت ملی مطلوب و ایجاد جامعه‌ای پایدار و متوازن، جمهوری اسلامی ایران باید سیاست‌های جمعیتی خود را با در نظر گرفتن تجارب جهانی، تغییرات فرهنگی و نیازهای اجتماعی بازنگری و بهبود بخشد. این اقدامات می‌توانند نه تنها به افزایش جمعیت، بلکه به توسعه اجتماعی و اقتصادی کشور نیز کمک کنند.

با توجه به چالش‌های موجود و نیاز به سیاست‌گذاری هوشمندانه و مدبرانه، این مقاله تأکید می‌کند که موفقیت در سیاست‌های جمعیتی مستلزم توجه به ابعاد مختلف زندگی اجتماعی و اقتصادی است و بدون همکاری و هم‌افزایی در این زمینه، دستیابی به اهداف مطلوب دشوار خواهد بود.

منابع و مآخذ:

التیامی‌نیا. (۲۰۲۲). چالش‌های سیاسی، اجتماعی و اقتصادی کاهش جمعیت در جمهوری

اسلامی ایران. *جامعه‌شناسی سیاسی ایران*، ۲۱(۵)، ۸۰۲-۸۱۸.

عنابستانی، علی اکبر، قنبری، سیروس، پورجوپاری، مرضیه و خدادادی، علی. (۱۴۰۱).

ارزیابی تاثیر سیاست‌های جمعیتی دولت بر پایداری سکونتگاه‌های روستایی (مطالعه موردی:

شهرستان کرمان). *روستا و توسعه پایدار*، ۳(۲)، ۱-۲۴. doi:

10.22077/vssd.2022.5182.1093

معبودی، رضا، فطرس، محمدحسن، دره نظری، زینب. (۱۴۰۳). تجزیه سهم عوامل مؤثر بر

سالخوردگی جمعیت در ایران با استفاده از رویکرد ارزش شیپلی. *مجلس و راهبرد*، ۳۱(۱۱۸)،

doi: 10.22034/mr.2023.5460.5206. ۱۹۷-۱۵۹

References

Andersson, G., & Neyer, G. (2018). The Role of Family Policies in Fertility Rates: Lessons from Scandinavia. *Scandinavian Journal of Public Health*, 46(7), 1-10.

Assessment of the Impact of Government Population Policies on the Sustainability of Rural Settlements (Case Study: Kerman County) (2022). Arzyabi-ye Taseer-e Siyasat-haye Jam'iyati-ye Dowlat bar Paydari-ye Sokonatgah-haye Roostayi (Matlale Moredi: Shahrestan-e Kerman). *Rural and Sustainable Development Space*, 3(2), 1-24. (In Persian)

Azoulay, S., Smith, J., & Rodríguez, M. (2020). The Role of Immigration in Economic Growth and Cultural Diversity: Opportunities and Challenges. *International Migration Review*, 54(3), 432-449.

Barker, L. (2021). Innovation in Response to Demographic Change: Economic Opportunities and Challenges. *Journal of Economic Policy and Innovation*, 28(2), 112-128.

Bavari, M. (2022). The Impact of Population Policies on Family Structure and Labor Market in Iran. *Social Research Quarterly*, 22(3), 45-62. (In Persian)

Bloom, D. E., & Canning, D. (2019). "The demographic dividend: A new perspective on the economic consequences of population change. *Population and Development Review*, 45(1), 1-24.

Bloom, D. E., & Canning, D. (2019). *Population Aging and Economic Growth: The Global Perspective*. The World Bank.

- Bloom, D. E., & Williamson, J. G. (1998). Demographic transitions and economic miracles in emerging Asia. *World Bank Economic Review*, 12(3), 419-455.
- Brown, T. (2019). Youth Population and Sustainable Growth: The Role of Education and Healthcare Investment. *Global Development Review*, 8(3), 115-130.
- Chong, S., & Tan, W. (2022). Population Policies in Singapore: Challenges and Responses to Declining Birth Rates. *Asian Population Review*, 18(3), 112-128.
- Cohen, L. (2020). *Research methods in education*. 8th ed. Routledge.
- Decomposition of the Factors Affecting Population Aging in Iran Using the Shapley Value Approach(2024). Tajziyeh-ye Hessem-e Avamel Moasser bar Salkhordegi-ye Jam'iyat dar Iran ba Estefadeh az Roudkarde Arzesh Shapely. Majles and Strategy, 31(118), 159-197. (In Persian)
- Feyrer, J. (2007). Demographics and productivity. *Review of Economics and Statistics*, 89(1), 100-109.
- Gereffi, G. (2018). Globalization and the Changing Geographies of Innovation and Entrepreneurship. *World Development*, 104, 1-12.
- Ghasemi, R. (2022). Transformations in Population Policies in Iran: From Birth Control to Fertility Promotion. *Iran Population Studies Quarterly*, 18(2), 45-60. (In Persian)
- Ghasemi, R. (2023). The Impact of Population Policies on Social Dissatisfaction. *Social Research Journal*, 18(1), 112-125. (In Persian)
- Goldstein, J. (2018). Demographic Change and Technological Innovation in Healthcare: Opportunities for Economic Growth. *Journal of Aging and Innovation*, 12(4), 34-49.
- Harsono, I., Sutanto, H., & Sya'rani, R. (2024). Migration Patterns and Social Change in Kalimantan Region: A Quantitative Study of The Impact of Migration in Changing Social and Economic Structures. *Sciences du Nord Humanities and Social Sciences*, 1(01), 14-24.
- Harsono, I., Sutanto, H., & Sya'rani, R. (2024). Migration Patterns and Social Change in Kalimantan Region: A Quantitative Study of The Impact of Migration in Changing Social and Economic Structures. *Sciences du Nord Humanities and Social Sciences*, 1(01), 14-24.
- Izadi, K. (2007). Social and Economic Challenges Arising from Population Policies. *Sociology Journal*, 7(3), 59-73. (In Persian)
- Jafari, S., Karami, M., & Soleimani, F. (2020). The Role of Executive Institutions in Improving Population Policies and Their Impact on Economic Growth. *Iran Sustainable Development Quarterly*, 15(2), 87-103. (In Persian)
- Khodayari, M., Azimi, N., & Mehrabani, H. (2024). Impact of population control policies on fertility rates and family structure in post-revolutionary Iran. *Journal of Population Studies*, 58(3), 215-230.
- Khorasani, M. (2016). The Impact of Population Policies on the Institution of Family. *Iranian Social Studies Journal*, 5(1), 50-66. (In Persian)
- Khorasani, S. (2016). The Impact of Population Policies on the Institution of Family. *Social Sciences Quarterly*, 10(4), 55-72. (In Persian)
- Kim, J. (2021). The economic impact of youth population on growth: Lessons from East Asia. *Asian Economic Policy Review*, 16(2), 295-312.

- Klasen, S. (2020). *Population, inequality, and economic development*. Oxford University Press.
- Lee, R. (2018). Population Aging and the Economic Implications for Developing Countries. *Journal of Economic Perspectives*, 32(3), 89-114.
- Lee, R. (2020). The demographic transition and its effects on economic growth and innovation. *Journal of Population Economics*, 33(4), 1001-1023.
- Mahdavi, H. (2022). National power balance and its relation to demographic policies and social challenges in Iran. *Journal of National Development Studies*, 15(4), 95-112.
- Maleki, R. (2015). Analyzing Opportunities and Challenges of Population Policies. *Economic Research Journal*, 15(4), 23-37. (In Persian)
- Mason, A. (2021). Economic factors influencing fertility rates in developing countries: A comprehensive analysis. *Journal of Population Studies*, 34(2), 123-145.
- McDonald, P. (2019). Population policies and demographic change: The role of family planning. *International Journal of Population Studies*, 22(1), 45-62.
- Moore, T., Johnson, L., Smith, A., & Lee, K. (2022). Youth Employment and Economic Growth: The Role of Skills and Innovation. *Journal of Economic Development*, 34(3), 45-67.
- Mousavi, M. (2021). Demographic Policies in Iran: Shifting Trends and Their Impact on Population Growth. *Iranian Journal of Population Studies*, 24(2), 75-90.
- Mousavi, N. (2023). Declining Birth Rates and Their Consequences on Human Resources and the Labor Market. *Scientific Journal of Economics and Management*, 15(2), 78-90. (In Persian)
- Mousavi, N. (2023). Internal Migration and Socio-Economic Challenges in Iran: Examining Population Dynamics and Their Effects on Infrastructure. *Iranian Social Studies Journal*, 7(4), 99-113. (In Persian)
- OECD. (2020). *Ageing and employment policies: United States 2020*. OECD Publishing.
- OECD. (2020). *The Youth Dividend: Harnessing the Potential of Young Populations for Economic Growth*. OECD Economic Policy Papers, No. 29.
- OECD. (2020). *Youth and Skills: Putting Education to Work*. OECD Publishing.
- Ogawa, N. (2020). Population Aging and Economic Growth in Japan: A Demographic Perspective. *Asian Population Studies*, 16(1), 27-44.
- Pishgar, F., Alavi, Z., & Karami, R. (2022). The "Youthful Population" law: A new strategy for increasing birth rates in Iran. *Journal of Public Policy*, 32(2), 134-145.
- Political, Social, and Economic Challenges of Population Decline in the Islamic Republic of Iran (2022). Chalesh-haye Siyasi, Ejtemai, va Eqtesadi Keshesh-e Jam'iyat dar Jomhuri-ye Islami-ye Iran. *Iranian Political Sociology*, 21(5), 802-818. (In Persian)
- Popenoe, D. (2020). The changing structure of the American family: Implications for social stability. *Journal of Marriage and Family*, 82(3), 500-515.
- Reckford, M., & Spence, D. (2016). Urban Migration and Social Tensions: The Role of Policy in Managing Internal Migration. *Journal of Migration Studies*, 14(2), 87-104.

- Rezaei, A. (2019). Supportive Family Policies and Their Impacts in Iran. *Journal of Social Studies*, 12(3), 100-115. (In Persian)
- Rezvani, S.M. (2023). Challenges and Opportunities in Health Services Facing the Aging Population in Iran. *Iranian Health Sciences Journal*, 18(3), 45-59. (In Persian)
- Sharifi, M. (2011). Effects of Population Policies on the Country's Gross Domestic Product. *Economic Management Quarterly*, 9(1), 42-54. (In Persian)
- Smith, A., & Black, R. (2021). Demographic Transitions and Policy Reforms: Addressing the Challenges of Aging and Youth Populations. *Journal of Population Policy*, 12(2), 78-92.
- Smith, J., & Johnson, L. (2020). The Impact of Population Policies on Social and Economic Changes in Developing Countries. *Journal of Population Research*, 37(4), 375-392.
- Smith, T. W., & Johnson, A. (2020). The Impact of Demographic Changes on Economic Growth in Developing Countries. *International Journal of Economic Research*, 11(2), 45-68.
- Solow, R. M. (1956). A contribution to the theory of economic growth. *Quarterly Journal of Economics*, 70(1), 65-94.
- Statistical Center of Iran. (2022). *Annual Report on Population and Population Changes in Iran*. Tehran: Statistical Center of Iran. (In Persian)
- Todar, J. (2009). Economic Consequences of Population Policies in Iran. *Economy and Planning Journal*, 11(2), 88-101. (In Persian)
- Todaro, M. P. (2020). *Economic development*. 12th ed. Pearson Education.
- United Nations. (2022). *World Population Prospects 2022: Summary of Results*. United Nations Department of Economic and Social Affairs, Population Division.
- Wang, F., & Shen, M. (2021). China's Changing Population Policies: From One-Child to Three-Child Policy. *Population Research*, 40(1), 25-38.
- Wilson, J. (2021). Healthcare and Education as Pillars of Sustainable Economic Growth. *International Journal of Development Studies*, 14(2), 45-60.
- World Health Organization (WHO). (2021). *World report on ageing and health*. Geneva: World Health Organization.
- World Health Organization. (2021). *World report on ageing and health*. Geneva: World Health Organization.
- Zahavi, Y., Cohen, S., & Liu, R. (2021). Urbanization and Inequality: The Global Impact of Rapid Urban Growth. *Journal of Urban Studies*, 58(5), 1123-1145.
- Zanjani, S. (2023). Social Challenges Arising from Population Policies in Iran. *Iranian Social Sciences Journal*, 9(1), 22-37. (In Persian)
- Zhang, L. (2019). The One-Child Policy and Its Impact on China's Demography. *Journal of Population Studies*, 34(2), 167-179.
- Zhang, W., Liu, H., & Chen, X. (2021). Cultural and Social Impacts of Population Policies in Various Countries. *International Journal of Sociology*, 45(2), 215-229.